УДК 354:620.9

А.С. Колєсніченко, асистент
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН СУБ'ЄКТІВ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНОГО РИНКУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

А.С. Колесниченко, ассистент
Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт», г. Харьков, Украина

ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ СУБЪЕКТОВ ЭЛЕКТРОЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО РЫНКА: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Anastasiia Koliesnichenko, assistant
National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Kharkiv, Ukraine

THE STATE REGULATION OF RELATIONS BETWEEN THE PARTICIPANTS OF THE ELECTRIC ENERGY MARKET: THEORETICAL ASPECTS

Удосконалено понятійно-термінологічний апарат, який характеризує державне регулювання відносин суб'єктів електроенергетичного ринку. На основі системного аналізу уточнено сутність понять «регулювання», «державне регулювання» та окреслено їх ключові ознаки. Удосконалено категоріальний базис державного регулювання відносин учасників ринку електричної енергії, який доповнено логічними зв'язками між базовими категоріями і спеціальними поняттями та ґрунтується на визначенні основних його складових, закономірностей, що дозволило розширити основи науково-методичного забезпечення формування органами влади стратегій, програм розвитку електроенергетичного ринку в українському та європейському контексті.

Ключові слова: *регулювання, державне регулювання, електроенергетичний ринок, суб'єкти електроенергетичного ринку, відносини суб'єктів ринку електричної енергії.*

Усовершенствован понятийно-терминологический аппарат, характеризующий государственное регулирование взаимоотношений субъектов электроэнергетического рынка. На основе системного анализа уточнена сущность понятий «регулирование», «государственное регулирование» и очерчены их ключевые признаки. Усовершенствован категориальный базис государственного регулирования взаимоотношений участников рынка электрической энергии, который дополнен логическими связями между базовыми категориями и специальными понятиями и основывается на определении основных его составляющих, закономерностей, что позволило расширить основы научно-методического обеспечения формирования органами власти стратегий, программ развития электроэнергетического рынка в украинском и европейском контексте.

Ключевые слова: *регулирование, государственное регулирование, электроэнергетический рынок, субъекты электроэнергетического рынка, взаимоотношения субъектов рынка электрической энергии.*

Was improved conceptual and terminological apparatus characterizing the state regulation subjects relations of the electricity market. Was refined concepts of "regulation", "state regulation" and was outlined their key features based on a systematic analysis. Was improved categorical basis of state regulation of relations between the participants of the electric energy market which was complemented by logical connections between basic and special categories and concepts based on the definition of its main components, patterns what expanded the basis of scientific and methodological support of strategy formation, development programs of the electricity market by government in the Ukrainian and European context.

Key words: *regulation, government regulation, electricity market, subjects of electricity market, relationships subjects electricity market.*

Постановка проблеми. В умовах поширення процесів глобалізації та невпинного зростання взаємозалежності та взаємопов'язаності національних економік одним з найактуальніших завдань держави є забезпечення національної безпеки, незалежності та суверенітету. До сьогодні не визначено роль держави у регулюванні проблем, які не вирішуються самостійно ринковим механізмом та потребує обґрунтування оптимальне співвідношення впливу з боку держави та ринку на протікання економічних процесів в умовах невизначеності та мінливості зовнішнього середовища. Так, відповідно до Державної програми активізації розвитку економіки на 2013-2014 рр., державний сектор становить близько 37 % ВВП, причому управління державним майном близько 60 % суб'єктів господарювання є неефективним [32] та ставить перед державою завдання щодо оновлення системи державного регулювання, зокрема, стратегічно важливої для національної економіки галузі електроенергетики.

Багатовекторність розвитку відносин між державними та приватними структурами, суб'єктами господарювання залишається одним із найважливіших напрямків реалізації державних проектів і регіональних цільових програм [33-35], зокрема у виробництві, розподілі та постачанні електричної енергії, що відображено у відповідних нормативно-правових актах та стратегічних документах, а саме: Законах України «Про державно-приватне партнерство» [30], «Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику» щодо стимулювання виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії» [29], «Оновлення Енергетичної стратегії України на період до 2030 р.» [26], Зелена книга «Європейська стратегія стійкої, конкурентоспроможної та безпечної енергетики» [19] та ін. Важливим документом, що регулює відносини учасників електроенергетичного ринку у процесі його функціонування, є Закон України «Про засади функціонування ринку електричної енергії України» [31].

Показники загального виробництва та споживання електричної енергії залишаються ключовими індикаторами розвитку електроенергетичних систем та відносин у світовому масштабі. За статистичними даними Міжнародного енергетичного агентства, виробництво енергетичної продукції країнами Європейського Союзу зменшилося з 946,11 млн т у 2000 р. до 804,93 млн т у 2011 р. Споживання електроенергії країнами ЄС становило 2 830,67 млрд кВт·год у 2000 р. та збільшилося до 3 077,70 млрд кВт·год у 2011 р. [21]. Дослідження показують, що регулювання господарських відносин в електроенергетичному секторі вітчизняного простору побудоване на принципі адаптації до міжнародних умов та імплементації міжнародних документів, які регламентують правила роботи та основи партнерських відносин суб'єктів галузі, що підтверджується ратифікацією Україною Договору та Протоколу до Енергетичної Хартії з питань енергетичної ефективності й суміжних екологічних аспектів [36].

Енергетична галузь є пріоритетною компонентою у вирішенні завдань забезпечення сталого економічного розвитку Харківської області як одного з найбільш розвинених регіонів України. Зокрема, за дослідженнями науковців [33], енергетична компонента має перевищення за оцінкою рівня досягнення порогових значень на 109,8 %, залишаючись у другій черзі пріоритетності вирішення проблем сталого економічного розвитку області, поряд з фінансовою, науково-технологічною та інноваційною, виробничою, інвестиційною, зовнішньоекономічною компонентами [44, с. 42].

Особливої уваги потребує аналіз системи зв'язків та компонентів електроенергетичного ринку як стратегічно значущого ринку для функціонування та регуляторного впливу держави на протікання економічних процесів. Продовжується активний пошук такого формату відносин суб'єктів електроенергетичного ринку із державою, який би став оптимальним та сприяв би зростанню ефективності процесів виробництва, розподілу та постачання електричної енергії та надання супровідних послуг. Розуміння теоретичних основ та принципів побудови відносин суб'єктів електроенергетичного ринку надасть змогу виявити та ліквідувати недоліки діючої системи їх державного регулювання з метою підвищення ефективності роботи сучасного електроенергетичного ринку. Значна законодавча база та велике коло завдань, вирішенню яких присвячений ряд стратегічних державних та регіональних програм у сфері регулювання відносин суб'єктів електроенергетичного ринку, містять недоліки та потребують подальшого удосконалення, що обумовлює актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значних результатів у дослідженні теоретичних основ визначення місця та функцій держави у сучасній соціально-економічній системі, еволюції державних та суспільних інститутів, що формують норми та правила господарського порядку, досягли видатні вітчизняні та зарубіжні науковці, серед яких: С. Биконя [12], М. Гордон [14], Р. Джонсон [50], В. Єфімов [17], Д. Норт [51],

Н. Оленцевич [14], М. Олсон [25], Р. Рихтер [48], О. Сухарєв [45], В. Тамбовцев [46], Е. Фуруботн [48] та ін. Аналіз проблем ефективного державного регулювання економічних процесів висвітлено в роботах таких учених-економістів: Н. Кузьминчук [20], С. Мочерного [16], С. Степаненка [42], Г. Третяк [47], Л. Швайки [49] та ін. Вагомий внесок у дослідження особливостей державного регулювання ринку електроенергії зробили такі науковці: В. Бараннік [8], С. Єрмілов [18], М. Земляний [8]. Окремі аспекти державного регулювання відносин суб'єктів електроенергетичного ринку розглянуті у працях: О. Коцар [28], В. Малюської [40], А. Праховника [28], Б. Слупського [38-40] та ін.

Невирішеними є питання щодо відносин суб'єктів електроенергетичного ринку, що дозволить наочно показати специфіку та основні аспекти їх формування, стимулюватиме підвищення ефективності процесу купівлі-продажу електричної енергії, а також забезпечить створення нових підходів до їх державного регулювання. Накопичений досвід у вивченні проблем державного регулювання електроенергетичного ринку потребує уточнення теоретико-методичного інструментарію державного регулювання відносин суб'єктів ринку електричної енергії.

У зв'язку з цим **метою статті** є узагальнення та систематизація теоретичних засад державного регулювання відносин суб'єктів електроенергетичного ринку в умовах формування конкурентного середовища на ринку електроенергії для забезпечення сталого електропостачання національного господарства України.

Виклад основного матеріалу. Держава відіграє значну роль в економічній діяльності країни, формує внутрішню політику та визначає ступінь залучення до зовнішньоекономічних процесів, координує відносини суб'єктів економічного життя, забезпечуючи стійкість державного устрою [43].

Для більш точного розуміння процесу державного регулювання необхідно проаналізувати сутність понять «регулювання» та «державне регулювання», зокрема, у сфері функціонування ринків електричної енергії. У науковій літературі не існує єдиного підходу до визначення цих понять. З метою уточнення інструментарію державного регулювання відносин суб'єктів електроенергетичного ринку та розширення основи науково-методичного забезпечення цього процесу у табл. 1 наведено аналіз існуючих дефініцій поняття «регулювання».

Таблиця 1

Визначення поняття «регулювання»

Автор, рік, джерело	Визначення поняття «регулювання» (від лат. regulare – підпорядковувати певному порядку [32, с. 14], від лат. regula – норма, правило [33])	Ключові ознаки поняття
1	2	3
Словник іншомовних слів за ред. О. Мельничука, 1985 [37]	Регулятивний – той, що регулює, визначає напрям, спрямовує розвиток чого-небудь, вносить порядок, планомірність	Спрямування, упорядкування, планомірність
Сучасний словник іншомовних слів, 2000 [41]	Регулювати – 1) підпорядковувати певному порядку, правилу, упорядковувати; 2) встановлювати правильну, необхідну для роботи взаємодію частин механізму, апарата, прибору та ін.; 3) направляти розвиток, рух будь-чого з метою упорядкувати, систематизувати	Упорядкування, спрямування
Економічний енциклопедичний словник за ред. С. Мочерного, 2006 [16]	Регулювання – 1) спосіб та механізм підпорядкування чого-небудь певній планомірній організації дій, впорядкування; 2) функція управління, що забезпечує функціонування та розвиток явищ і процесів у межах заданих кількісно-якісних параметрів	Механізм, упорядкування, планомірність, функція управління

Закінчення табл. 1

1	2	3
Швайка Л., 2008 [49]	Термін «регулювання» у зарубіжній економічній літературі має два значення. У широкому розумінні він ототожнюється з державним втручанням в економіку, в більш вузькому – з адміністративно-правовою регламентацією підприємницької діяльності	Державне втручання, регламентація діяльності
Ожегов С., 2009 [24]	Регулювати – 1) упорядковувати, налагоджувати; 2) направляти розвиток, рух будь-чого з метою упорядкувати, систематизувати; 3) приводити механізми та частини їх у такий стан, при якому вони можуть правильно, нормально працювати	Упорядкування, налагодження, спрямування
Артемова Т., 2007 [4]	Полягає в усуненні перешкод і відхилень від заданих планових показників	Усунення відхилень

Джерело: складено автором на основі [20, с. 32].

Аналізуючи багатоваріантність тлумачення терміна “регулювання”, зображених у табл. 1, слід виділити ознаки, які, на думку науковців, найбільш характеризують повноту та сутність цього поняття, а саме: спрямування [24; 37; 41], планомірність [37; 16], упорядкування [16; 24; 37; 41]. Л. Швайка у своїй роботі [49] виділяє два рівня регулювання: в масштабах державного втручання в економіку та на рівні регламентації діяльності підприємства. Необхідно окреслити, що поняття “регулювання” деякі науковці [16] розглядають як функцію управління, що важливо з погляду загального впливу держави на підвищення життєвого рівня відповідно до встановлених пріоритетів та цілей розвитку суспільства. Враховуючи цей підхід, на нашу думку, найбільш повним є визначення регулювання як впливу на елементи організаційної системи та їх зв’язки, який реалізується через впровадження комплексу заходів, методів, інструментів, спрямованих на своєчасне попередження та усунення відхилень від встановлених планових показників, з метою забезпечення розвитку цілісної економічної системи у поєднанні з іншими функціями управління.

Особливий інтерес для теоретиків та практиків представляє державне регулювання економіки, оскільки регулюючий вплив держави на економічну діяльність суб’єктів ринку є передумовою її впорядкування, підвищення результативності, удосконалення системи макроекономічних показників та укріплення позицій на міжнародній арені.

Розмаїття підходів до поняття державного регулювання дозволяє виокремити такі напрямки його трактування (табл. 2): діяльність держави щодо створення певних умов для її розвитку; розуміння державного регулювання як сукупності інструментів та заходів державного впливу на економічний розвиток; і найбільш складне визначення державного регулювання як макроекономічного процесу управлінського впливу.

Таблиця 2

Аналіз поняття «державне регулювання»

Автор, рік, джерело	Визначення поняття «державне регулювання»
1	2
Державне регулювання як створення певних умов	
Бутурлакіна Т., 2006 [10]	Діяльність держави щодо створення правових, економічних і соціальних передумов, необхідних для функціонування економічного механізму згідно з цілями та пріоритетами державної економічної політики
Анурін В., 2003 [2]	Передбачає декілька варіантів майбутньої діяльності керованих об’єктів, створюючи можливість діяти найбільш ефективно
Базилевич В., 2004 [7]	Створення умов для використання системи стимулів з метою прискорення, посилення, поліпшення розвитку держави

Закінчення табл. 2

1	2
Державне регулювання як сукупність інструментів, заходів державного впливу	
Булеєв І., 2004 [9]	Сукупність інструментів, за допомогою яких держава встановлює вимоги до підприємств і громадян.
Афонцев С., 2001 [6]	Сукупність заходів державного впливу на об'єкти і процеси з метою певного спрямування діяльності на узгодження їхніх інтересів і дій для реалізації суспільних цілей
Артеменко Н., 2006 [3]	Застосовується не тільки в межах виконавчої влади і передбачає не тільки вплив на об'єкти управління, а й вплив на суспільне середовище цих об'єктів
Алаєв Е., 1977 [7]	Організуючий і регулюючий вплив держави на економічну діяльність суб'єктів ринку з метою її впорядкування та підвищення результативності
Астрединов Ю., 1987 [5]	Система типових заходів законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру, здійснюваних правомочними державними установами та суспільними організаціями з метою стабілізації та пристосування існуючої соціально-економічної системи до умов, що змінилися
Мочерний В., 2004 [22]	Цілеспрямований та активний вплив державних та наддержавних органів управління на функціонування та розвиток цілісної економічної системи (а отже, на її розширене відтворення) шляхом використання економічних законів і вирішення економічних суперечностей за допомогою певної сукупності форм та методів
Петров Є., 2012 [27]	Використання вироблених на державному рівні механізмів та інституцій для досягнення впорядкованого, налагодженого та ефективного функціонування економіки
Державне регулювання як макроекономічний процес	
Булеєв І., 2006 [9]	Найважливіші макроекономічні процеси, які здатні суттєво впливати на весь процес суспільного відтворення
Бхагваті Дж., 2005 [11]	Процес здійснення шляхом соціально-економічного прогнозування, за допомогою антимонопольної політики і розвитку конкуренції, державної стандартизації, системи оподаткування та інших форм регулювального впливу держави
Азаров М., Ярошенко Ф., Лібанова Е. та ін., 2004 [13]	Процес управлінського впливу держави на стан окремих сегментів ринку за рахунок зміни мікро- та макроекономічних параметрів з метою досягнення збалансованого зростання економічної системи

Наведені поняття державного регулювання надали можливість виокремити спільні риси у поглядах дослідників щодо його сутнісного наповнення, а саме: більшість авторів [2; 7; 10; 1; 27] підкреслюють, що державне регулювання повинно відповідати за підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання та розвиток економічних процесів відповідно до стратегічних цілей державної політики; в роботах науковців та практиків [3; 13] з'являється ідея необхідності розроблення таких заходів державного регулювання, які б враховували змінні умови соціально-економічної системи та мікро- і макроекономічні параметри ринку, тобто забезпечували гнучкість та оперативність державного впливу.

Авторське визначення «державного регулювання» може бути представлено як вплив держави на економічну діяльність та відносини суб'єктів ринку, який реалізується через впровадження комплексу заходів, методів, інструментів, спрямованих на своєчасне попередження та усунення відхилень від встановлених планових показників, з метою забезпечення економічного розвитку держави у поєднанні з іншими функціями державного управління.

Регулювання є невід'ємним атрибутом державного регулювання діяльності суб'єктів електроенергетичного ринку. Нині учасниками Оптового ринку електричної

енергії України (далі - ОРЕ) є понад 300 суб'єктів господарської діяльності всіх форм власності, які отримали відповідну ліцензію Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики (далі - НКРЕ), на певний вид діяльності та приєдналися до Договору учасників ОРЕ, який регламентує їх господарську діяльність.

Державне регулювання відносин всіх груп суб'єктів ОРЕ, які беруть участь у процесах виробництва, розподілення та постачання електроенергії, здійснюють такі інституційні структури, як: НКРЕ, Міненерговугілля та Антимонопольний комітет України (АМК).

Виходячи із системи товарно-грошових потоків, можна поділити всіх суб'єктів електроенергетичного ринку України на: виробників, постачальників та орган, що відповідає за передачу електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами та диспетчеризацію – НЕК "Укренерго". ДП "Енергоринок" є ключовою ланкою, що відповідає за функціонування всього ОРЕ, залишаючись на перетині відносин та інтересів виробників і постачальників електроенергії. Групи діючих господарських одиниць електроенергетичного ринку України станом на 01.01.2013 р., а також їх питома вага у структурі постачальників і виробників електричної енергії представлені на рис. 1, 2, *а* і 2, *б*, відповідно.

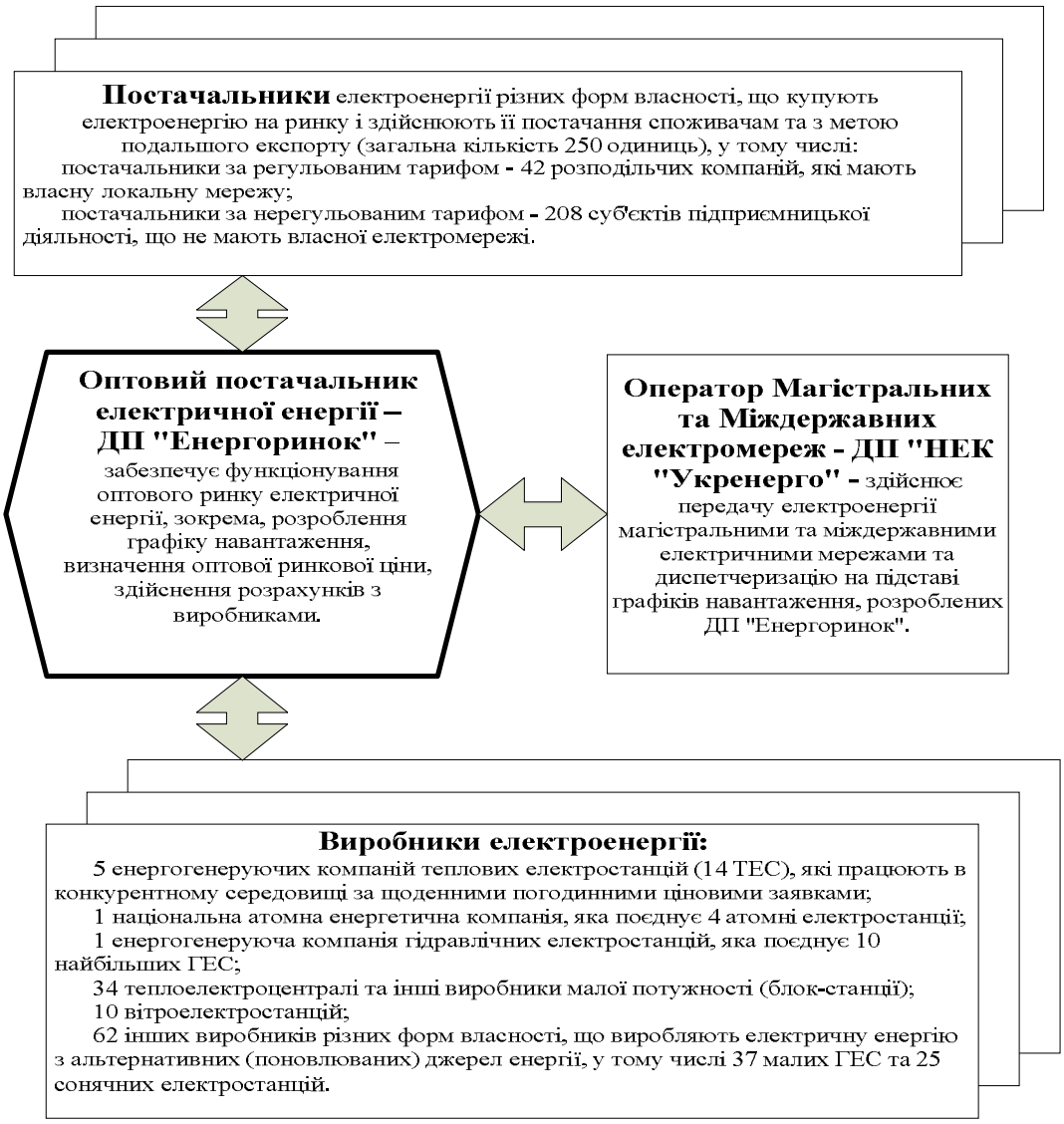

Рис. 1. Суб'єкти оптового ринку електричної енергії України

Джерело: складено автором на основі [15].

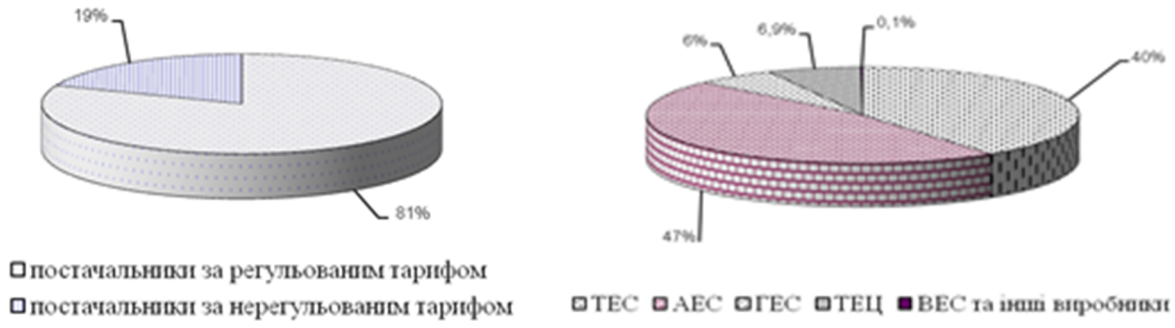

а *б*

Рис. 2. Питома вага обсягів електроенергії, купленої постачальниками та відпущеної виробниками на ОРЕ: а – питома вага обсягів купівлі електроенергії постачальниками з ОРЕ; б – питома вага обсягів електроенергії, відпущеної виробниками в ОРЕ, в загальному відпуску

Надана структура учасників ОРЕ засвідчує, що серед підприємств-постачальників електроенергії значна частка ринку належить постачальникам за регульованим тарифом, обсяг купівлі ними електроенергії з ОРЕ становить 81 %. У структурі виробництва превалюючі обсяги енергогенерації належать АЕС та ТЕС, що становить 47 % і 40 % загального відпуску електроенергії в ОРЕ відповідно. Враховуючи велику частку ринку та міцні позиції основних ігроків у структурі постачання та виробництва електричної енергії, перед органами державного регулювання постає завдання врахування впливу незалежних постачальників, що посилюють конкуренцію у сфері постачання, та зростаючої ролі альтернативних джерел енергії [23, с. 405], оскільки динаміка їх використання, за положеннями Оновленої Енергетичної стратегії, становитиме 12,6 тВт·год у 2030 р., порівняно з 0,4 тВт·год у 2010 р., або збільшиться у 31,5 раза [26].

Аналіз теоретичних підходів до понять “регулювання”, “державне регулювання”, виокремлення та сутнісне наповнення державного регулювання електроенергетичної галузі, визначення складу та структури учасників ОРЕ дозволило автору розглядати державне регулювання відносин суб’єктів електроенергетичного ринку як вплив держави на економічну діяльність та відносини суб’єктів електроенергетичного ринку, який реалізується шляхом впровадження інтегрованого комплексу заходів, методів, інструментів, спрямованих на впорядкування та стійкий розвиток ринку електричної енергії відповідно до законодавчо встановлених норм та правил.

Використання системного підходу до розуміння процесу державного регулювання дозволило виділити компоненти, що складають його основу та формують сукупність умов, від виконання яких залежить якість, своєчасність та ефективність побудови взаємовідносин суб’єктів ринку електричної енергії. Методичну основу державного регулювання складають принципи та теорії економічних шкіл, зокрема, ключовими компонентами державного регулювання є: форми, методи, інструменти, функції й інститути (рис. 3). Створення теоретико-методичного інструментарію процесу державного регулювання відносин учасників ринку електричної енергії, наведеного на рис. 3, сприяє формалізації системи відносин суб’єктів ОРЕ та розширює основи науково-методичного забезпечення формування органами влади стратегій, програм розвитку електроенергетичного ринку.

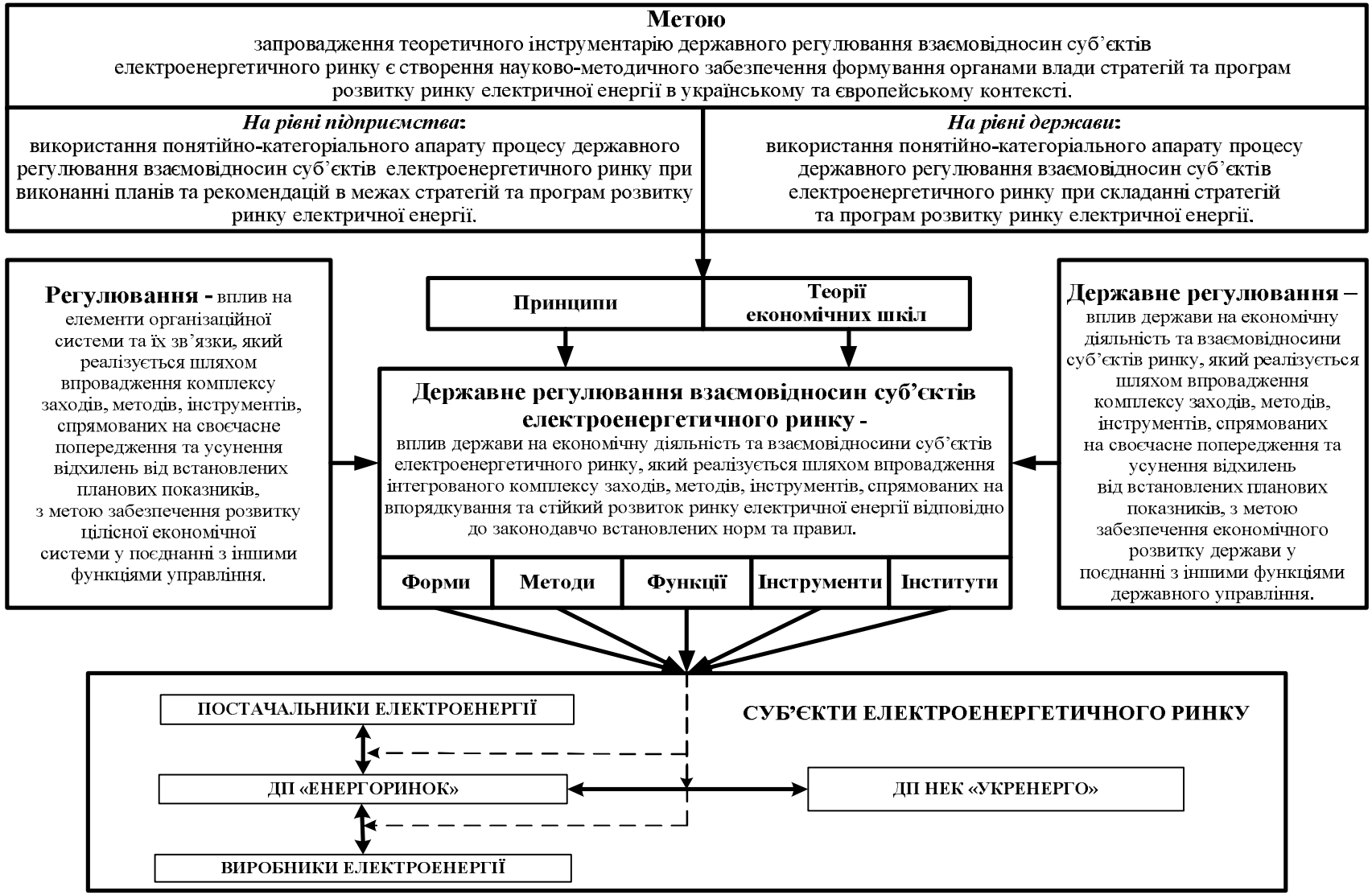

Рис. 3. Теоретико-методичний інструментарій державного регулювання відносин суб'єктів електроенергетичного ринку

Висновки і пропозиції. У сучасних умовах економічного розвитку значна увага країн та їх регіонів сконцентрована на підвищенні ефективності використання енергоресурсів як однієї з найважливіших умов забезпечення сталого розвитку і національної економічної та енергетичної безпеки. Держава відіграє важливу роль у формуванні системи господарських взаємовідносин суб'єктів ринку, зокрема, слід підкреслити значущість державного регулювання на сучасному електроенергетичному ринку в умовах зростання обсягів споживання та зменшення виробництва електричної енергії у світовому масштабі. Уточнення понять "регулювання" та "державне регулювання", доповнення категоріального базису процесу державного регулювання дозволило розширити теоретичний інструментарій державного регулювання відносин суб'єктів електроенергетичного ринку та забезпечити формування оновленої науково-методичної бази в цій сфері. Державне регулювання відносин суб'єктів електроенергетичного ринку визначено як вплив держави на економічну діяльність та відносини суб'єктів електроенергетичного ринку, який реалізується через впровадження комплексу заходів, методів, інструментів, спрямованих на впорядкування роботи ринку електричної енергії відповідно до законодавчо встановлених норм та правил.

Перспективами подальших досліджень є визначення методичних аспектів та розроблення структурно-функціональної моделі державного регулювання відносин суб'єктів електроенергетичного ринку, що буде враховувати специфіку цього ринку та сприятиме більш ефективній його роботі.

Список використаних джерел

1. Алаев Э. Б. Экономико-географическая терминология / Э. Б. Алаев. – М. : Мысль, 1977. – 199 с.
2. Анурин В. Ф. Общая социология : учебное пособие для вузов / В. Ф. Анурин. – М. : Академический проект, 2003. – 496 с.
3. Артеменко Н. Г. Бюджетна політика України: стан та перспективи розвитку / Н. Г. Артеменко // Науковий вісник Одеського державного економічного університету. Науки: економіка, політологія, історія. – 2006. – № 10(30). – С. 32-39.
4. Артемова Т. И. Институциональные предпосылки реализации концепции человеческого развития в экономике современной Украины / Т. И. Артемова // Бизнес –информ. – 2007. – № 7. – С. 3-7.
5. Астрединов Ю. Н. Система самоуправления трудового коллектива как важнейший принцип и метод формирования социального потенциала : сб. науч. трудов на республиканской науч.-практич. конференции «Социальный ресурс, методы его увеличения и рационального использования» / Ю. Н. Астрединов. – Таллинн, 1987. – Ч. 1. – С. 21-24.
6. Афонцев С. О. Структурные характеристики предприятий и их налоговое поведение / С. О. Афонцев, Р. І. Капелюшников // Вопросы экономики. – 2001. – № 9. – С. 82-100.
7. Базилевич В. Д. Методичні аспекти оцінки масштабів тіньової економіки / В. Д. Базилевич, І. І. Мазур // Економіка України. – 2004. – № 8. – С. 36-44.
8. Бараннік В. О. Стратегія та практика управління паливно –енергетичним комплексом. Досвід України [Електронний ресурс] / В. О. Бараннік, М. Г. Земляний. – Режим доступу : http://www.db.niss.gov.ua/docs/energy/58.htm.
9. Булеев И. П. Предприятие в системе общественных отношений: институциональный аспект : монография / И. П. Булеев ; НАН Украины, Институт экономики промышленности. – Донецк, 2006. – 424 с.
10. Бутурлакіна Т. О. Організаційно-економічний механізм бюджетного регулювання економікою регіону (на матеріалах Закарпатської області) [Електронний ресурс] : автореф. дис. … канд. екон. наук : спец. 08.02.03 «Організація управління, планування та регулювання економікою» / Т.О. Бутурлакіна ; Ужгород. нац. ун-т. – Ужгород, 2006. – 20 с. – Режим доступу : http://disser.com.ua/contents/36339.html.
11. Бхагвати Дж. В защиту глобализации / Джагдиш Бхагвати ; пер. с англ. под ред. В. Л. Иноземцева. – М. : Ладомир, 2005. – 448 с.
12. Быконя С. Ф. Институциональное строительство: принципы и направления / С. Ф. Быконя // Наукові праці ДонНТУ. – 2010. – С. 42-50. – (Серія: економічна. Випуск 38-1).

13. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України : у 6-и т. / редкол.: М. Я. Азаров (голова) та ін. – К. : НДФІ, 2004. – Т. 2: Соціальна спрямованість бюджетної політики / М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, Е. М. Лібанова та ін. – 376 с.

14. Гордон М. В. Проблема формирования эффективного государства: диалектика нормативного и позитивного анализа / М. В. Гордон, Н. В. Оленцевич // Наукові праці ДонНТУ. – 2010. – С. 100-106. – (Серія: економічна. Випуск 38-1).

15. ДП «Енергоринок». Учасники ОРЕ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.er.gov.ua/doc.php?p=2656.

16. Економічний енциклопедичний словник : у 2-х т. Т. 2 / [Мочерний С. В., Ларіна Я. С., Устенко О. А., Юрій С. І.] ; за ред. С. В. Мочерного. – Львів : Світ, 2006. – 568 с.

17. Ефимов В. М. Предмет и метод интерпретативной институциональной экономики / В. М. Ефимов // Вопросы экономики. – 2007. – № 8. – С. 49-67.

18. Єрмілов С. Ф. Державна політика енергоефективності в українському та європейському контексті [Електронний ресурс] / С. Ф. Єрмолов. – Режим доступу : http://www.esco–ecosys.narod.ru/2011_2/art044.pdf.

19. Зеленая книга «Европейская стратегия устойчивой, конкурентоспособной и безопасной энергетики» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.esco-ecosys.narod.ru/2011_4/art148.pdf.

20. Кузьминчук Н. В. Забезпечення фінансово-бюджетного регулювання розвитку регіонів: підходи, методи, напрямки реалізації : [монографія] / Н. В. Кузьминчук. – Львів : Ліга-Прес, 2012. – 624 с.

21. Міжнародне енергетичне агентство [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.iea.org/statistics/statisticssearch/report/?country=EU27&product=indicators&year=2000.

22. Мочерний С. В. Економічна теорія : підручник / С. В. Мочерний, М. В. Довбенко. – К. : Академія, 2004. – 856 с.

23. Мусієнко Т. В. Принципи державного управління у сфері альтернативної енергетики України [Електронний ресурс] / Т. В. Мусієнко. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Almpr/2012_3/01_087.pdf.

24. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка : ок. 100000 слов, терминов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов ; под ред. проф. Л. И. Скворцова. – 26-е изд., испр. и доп. – М. : ООО «Издательство Оникс» ; ООО «Издательство «Мир и Образование», 2009. – 736 с.

25. Олсон М. Логика коллективных действий. Общественные блага и теория групп : пер. с англ. / М. Олсон. – М. : Фонд Экономической инициативы, 1995. – 174 с.

26. Оновлення Енергетичної стратегії України на період до 2030 р. від 07.06.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/doccatalog/list?currDir=50358.

27. Петров Є. В. Державне регулювання економіки: деякі вихідні позиції нової концепції / Є. В. Петров // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2012. – № 2. – С. 94-99.

28. Праховник А. В. Формування інформаційного забезпечення розрахунків за електричну енергію в умовах запровадження перспективних моделей енергоринку України / А. В. Праховник, О. В. Коцар // Енергетика та електрифікація. – 2009. – № 3. – С. 40-51.

29. Про внесення змін до Закону України "Про електроенергетику" щодо стимулювання виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії : Закон України № 5485-VI від 20.11.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5485-17.

30. Про державно-приватне партнерство : Закон України № 2404-VI від 01.07.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2404-17.

31. Про засади функціонування ринку електричної енергії України : Закон України № 663-VII від 24.10.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/663-18.

32. Про затвердження Державної програми активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки : Постанова Кабінету Міністрів України № 187 від 27.02.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/187-2013-%D0%BF.

33. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року : Постанова Кабінету Міністрів України № 1001 від 21.07.2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1001-2006-%D0%BF.

34. Про затвердження Державної цільової економічної програми енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на

2010-2015 роки : Постанова Кабінету Міністрів України № 243 від 01.03.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/243-2010-%D0%BF.

35. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України № 877-V від 05.04.2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/877-16.

36. Про ратифікацію Договору до Енергетичної Хартії та Протоколу до Енергетичної Хартії з питань енергетичної ефективності і суміжних екологічних аспектів : Закон України № 89/98-ВР від 06.02.1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/89/98-%D0%B2%D1%80.

37. Словник іншомовних слів / за ред. акад. АН УРСР О. С. Мельничука. – К. : Головна редакція УРЕ, 1985. – 968 с.

38. Слупський Б. В. Основні моделі ринків електроенергетики та особливості їх державного регулювання: порівняльний аналіз [Електронний ресурс] / Б. В. Слупський. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dums/2009_3/09sbvrpa.pdf.

39. Слупський Б. Стан реформування електроенергетики в державах СНД після переходу на ринкові умови господарювання / Б. Слупський // Управління сучасним містом. – 2007. – № 1-12 (25-28). – С. 89-98.

40. Слупський Б. В. Форми та методи державного управління електроенергетичною галуззю [Електронний ресурс] / Б. В. Слупський, В. А. Малюська. – Режим доступу : http://www.academy.gov.ua/ej/ej15/txts/12SBVUEG.pdf.

41. Современный словарь иностранных слов : ок. 20000 слов. – 3-е изд. – М. : Рус. яз., 2000. – 742 с.

42. Степаненко С. В. Передумови та необхідність державного регулювання процесів економічного розвитку України [Електронний ресурс] / С. В. Степаненко. – Режим доступу : http://www.kbuapa.kharkov.ua/e –book/db/2012–1/doc/2/05.pdf.

43. Стеченко, Д. М. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / Д. М. Стеченко. – К. : МАУП, 2000. – 176 с.

44. Стратегии социально-экономического развития Харьковской области до 2020 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://kharkivoda.gov.ua/images/users/Strategiya.pdf.

45. Сухарев О. С. Основне понятия институциональной и эволюционной экономики / О. С. Сухарев. – М. : Центр эволюционной экономики ИЭРАН ; Брянск : Издательство Брянского госуниверситета, 2004. – 128 с.

46. Тамбовцев В. Л. Предметное поле новой институциональной экономической теории / В. Л. Тамбовцев // Экономический вестник Ростовского государственного университета. – 2007. – Т. 5. – 2005, № 3. – С. 9-17.

47. Третяк Г. С. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / Г. С. Третяк, К. М. Бліщук ; Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2008. – 118 с.

48. Фуруботн Э. Г. Институты и экономическая теория: Достижения новой институциональной экономической теории / Э. Г. Фуруботн, Р. Рихтер. – СПб. : Из-во СпбГУ, 2005. – 702 с.

49. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки : підручник / Л. А. Швайка. – К. : Знання, 2008. – 462 с.

50. Johnson, R. N. The Federal Civil Servis System and the Problem of Bureaucracy: the Economics and Politics of Institutional Change / R. N. Johnson, G. D. Libecap. – Chicago : University of Chicago Press, 1994.

51. North D. C. Structure and Change in Economic History / D. C. North. – New York and London : W. W. Norton, 1981. – P. 33.